

Två sådana möjliga värdegemenskaper av särskild betydelse identifieras på s. 226–228 respektive s. 228–235. På s. 226–228 handlar det om en viss syn på människan som ett aktivt och ansvarstagande subjekt och inte uteslutande en produkt av sin miljö. Huvudfrågan skulle kunna formuleras på följande sätt: kan människan av egen kraft frigöra sig från undertryckande samhällsstrukturer eller inte. Om man svarar ja på denna fråga, har man en aktiv, personalistisk människosyn. Om man svarar nej har man en passiv, reduktionistisk. Författaren menar nu att man kan finna en aktiv människosyn både bland särbehandlingsförespråkare och bland särbehandlingsmotståndare. När det gäller motståndarna kan jag instämma. De förefaller ha en stark tro — för att inte säga övertro — på människans förmåga (och nu talar vi inte bara om maskrosbarn, utan om människor i allmänhet) att trots alla odds övervinna hinder och realisera ett gott liv under motstånd och diskriminering. Men hur är det med förespråkarna? Har de verkligen samma människosyn? Anser inte de att människor har förutsättningar till ansvar och kreativitet, men att de måste stödjas och uppmuntras genom olika typer av samhällsätgärder. Jag kan inte riktigt se att människosynen är densamma bland förespråkarna för positiv särbehandling, som den är bland motståndarna. De svarar i själva verket på olika sätt när det gäller frågan om vad som är den viktigaste strategin när det gäller att förbättra människans situation. Förespråkarna vill betonas en förändring av samhällsstrukturen och introducera positiva särbehandlingsprogram. Motståndarna vill tro på individen och att hon så småningom kommer att förändra samhället och dess attityder.

Mitt helhetsintryck av avhandlingen är mycket gott. På det stora hela — och i de allra flesta detaljer — anser jag att författaren genomfört en gedigen och kunnig analys. Han uppnår sitt syfte att förtydliga olika argumentationslinjer i debatten. Det är min förhoppning att avhandlingen efter en viss ytterligare bearbetning kan översättas till engelska och att den — enligt författarens förhoppning — kan bidra till att minska polariseringen mellan olika ståndpunkter i den eldfångda diskussionen om positiv särbehandling.

Carl Reinhold Bråkenhielm

Göran Larsson: *Virtuell religion. Globalisering och Internet. 139 sid samt webbsida. Studentlitteratur, Lund 2002.*

«Världen har blivit en plats» är en fras som religionssociologen Roland Robertson myntade 1991. Globaliseringen har förändrat kultur och tanke sätt inte bara i vår del av världen, men också fortsättningsvis spelar

det lokala och specifika en viktig roll för människors sätt att skapa mening. I relation till de globala och de lokala sammanhangen blir det intressant att förstå företeelsen religion på Internet. *Virtuell religion*, av religionsvetaren Göran Larsson, Göteborgs universitet, kopplar just detta grepp.

Boken är avsedd att fungera som lärobok och introduktion till ämnet religion på Internet inom grundläggande universitetskurser i religionsvetenskapliga ämnen, medie- och kommunikationsvetenskap och andra samhällsvetenskapliga ämnen. Den bör även fungera väl inom gymnasieskolan. För att belysa och diskutera de nya möjligheter och problem som globaliseringen och den nya informationsteknologin innebär går Larsson först igenom vad termerna innebär, och på vilket sätt informationsteknologin innebär något nytt avseende information och kommunikation. Han lyfter där fram faktorer som auktoritetsförskjutning, anonymitet (vilket möjliggör hjälp med «känsliga frågor») samt alternativ information. Fyra områden belyses: *Guds vrede på nätet* för det första, behandlar de «mer eller mindre fundamentalistiska grupper» som betraktar globaliseringen som ett problem och som använder Internet för att sprida sina idéer. Det nya mediet har egentligen bara inneburit att samma argument nu återfinns i ny form. Skillnaden är att argumenten nu kan nå flera. *Globalisering, Internet och nyandlighet*, för det andra, tar upp nyandliga reaktioner på globaliseringen och nya religiösa rörelser på nätet. Internet innebär nya möjligheter för personer med alternativa åskådningar att finna likasinnade. För det tredje belyses *Det humana nätet* där Larsson diskuterar i vilken utsträckning de många humanitära organisationer, inriktade på solidaritet och överlevnad med hjälp av nätet kunnat bidra till en ökad demokratisering såväl lokalt som globalt. För det fjärde behandlar författaren också *Attacker på nätet*, där sociala, politiska och religiösa rörelser som är kritiska till globaliseringens baksidor analyseras.

Larsson analyserar religion på nätet ur ett utbudsperspektiv vilket lämnar användarnas bruk och tolkning av informationen i bakgrunden. Undersökningen fokuserar vilka olika förhållningssätt till religion och globalisering som kan observeras på nätet. Hur bemöter så kallade religiösa hemsidor den ökade valmöjligheten gällande att forma sin religiösa, ideologiska och kulturella identitet som nätet erbjuder? Boken behandlar också hur den religionsintresserade bör förhålla sig till information som sprids via hemsidor och Internet. Ett väl avvägt kapitel om källkritik ägnas åt detta, liksom en introduktion till grunderna kring vad Internet är.

Virtuell religion innehåller många intressanta exempel för att åskådliggöra de ovan nämnda fyra grupperna. Dessa diskuteras i ljuset av ledande teore-

tiker och aktuell forskning inom sociologi, medie- och kommunikationsvetenskap och religionsvetenskap. Manuel Castells, Peter Beyer, Peter L. Berger, Zygmunt Bauman och Roland Robertson är några av de mest centrala som skrivit om religionens förändrade position och funktionssätt i ett globaliserat nätverkssamhälle. Även Rodney Stark & Laurence Iannaccones teori om att ett ökat utbud av religion skulle leda till ökad religiös aktivitet tas in i analysen. De mest användbara pionjärbetena inom det nyetablerade forskningsområdet kring Internet finns också använda här, som Shelley Correll, Lorne Dawson och Stephen O'Leary, liksom Alf Linderman och Mia Lövhelm.

Till bokens stora förtjänster hör dess goda koppling till den forskning som redan finns på området. Här vill jag lyfta fram användningen av Castells och Lindermans teorier kring den auktoritetsförskjutning som religionen i nätverks- och informationsåldern innebär, liksom utbudsteorins bidrag. Om den pga. Internet ökade religiösa pluralismen innebär ökad relativisering och fortsatt sekularisering eller om istället religiös vitalitet blir följd, då allt fler bättre kan hitta något som passar dem, är en fråga som Larsson får med i sin diskussion. Bra, eftersom det är en ännu obesvarad, högaktuell och inte helt okontroversiell fråga inom religionssociologin. Till bokens förtjänster hör också aktuella exempel, oftast väl valda. Dessa finns även som länksamling på bokens egen hemsida hos förlaget. Den fungerar utmärkt som illustration och är ett klart plus, även om länkarna borde kompletteras med kommentarer. Larsson greppar sammanfattningsvis ett stort område med många dimensioner vilket är av stort värde i ett dylikt pionjärbete.

Däremot finns brister i dispositionen av materialet; vari består egentligen distinktionen mellan t ex det fjärde kapitlets två sista delavsnitt? Larssons skriftspråk löper lätt och ledigt, men ibland går det lite för fort och en del tankegångar är inte alltid glasklart kommunicerade. Larsson är politiskt medveten vilket färgar hans text, dock inte på ett störande sätt. Däremot störde det att emellanåt lämnas in tvivelsmål om de refererade författarnas konstllhörighet. Det trodde jag vi hade lämnat bakom oss. En del irriterande feltryck i referenserna skämmer också, några saknas till och med helt eller står på fel sida. Eftersom boken är just en introduktionsbok, vill ju läsaren kunna följa med? Larsson ansluter till datatermgruppens terminologi och återger denna, men det är synd att han stannar vid den även när den är oklar. Exempelvis gäller detta definitionen av diskussionsgrupper.

En introduktion till detta nya och växande studieområde har saknats. Den teoretiska förankringen, kopplingen till de studier som finns inom området och intressanta exempel gör att boken är välkommen och

läsvärd. Med risk för överord kan den bli oundgänglig på grundläggande kurser i religionsvetenskap, vid gymnasieskolans religionsinstitution och inom lärarutbildningen.

Anders Sjöborg

Ola Sigurdson: *Den goda skolan. Om etik, läroplaner och skolans värdegrund*. 182 sid. Studentlitteratur, Lund 2002.

Ola Sigurdson har ett dubbelt syfte med sin nyutkomna bok *Den goda skolan*. Det ena är att ge en introduktion till de moralfilosofiska traditionerna liberalism, kommunitarism och postmodernism. Det andra är att utifrån dessa traditioner diskutera formuleringarna om etik i läroplanerna Lpo 94, Lpf 94 och Lpfö 98. Detta är en intressant och relevant kombination.

Till liberalism hör teorierna utilitarism och deontologi och namn som Lawrence Kohlberg och Jürgen Habermas, och längre tillbaka Immanuel Kant. Till kommunitarism hör teleologisk teori, som går tillbaka på Aristoteles, med moderna anhängare i Charles Taylor och Alasdair MacIntyre. Postmodernismen, med rötter hos Friedrich Nietzsche, låter Sigurdson representeras av Michel Foucault och teserna om subjektets död, historiens död och metafysikens död.

Efter genomgången av moralfilosofin pekar Sigurdson ut problematiska formuleringar i läroplanerna: skolan ska förmedla värden «i överensstämmelse med den etik som förvalts av kristen tradition och västerländsk humanism», och skolan ska «överföra och utveckla ett kulturarv» samt «motverka traditionella könsmonster».

Problemet är att man använt ord och formuleringar som «kristen tradition», «västerländsk humanism», «kulturarv», «traditionella könsmonster» och även «värdegrund» på ett otydligt sätt i läroplanerna.

Sigurdson sätter fingret på de känsliga punkterna. Framställningen präglas av exakthet, tydlighet, stringens — dock inte i form av felfinnet utan en vilja att både problematisera och se de fördelar, ambitioner och visioner som faktiskt finns i läroplanerna. Dock visas ingen rädsla att sticka till där så behövs. Man kan rentav tala om en sorts «Lpo-akupunktur» där de små nålsticken till slut kan läka läroplanens ledbrutna lekamen. För det är vad som sker i slutet av Sigurdsons bok. Efter diagnos och vivisektion på läroplanens corpus går Sigurdson inte över till obduktion utan börjar i stället ett läkningsarbete: här finns något som vi ska vårda, pyssla med och vara rädda om!

En av Sigurdsons slutsatser blir att «Det kan ligga i den svenska demokratins intresse att inse att dess värdegrund låter sig gestaltas på *ett antal olika sätt*»